





# Лістычына ПАРЭДКА

Раман ТАРМОЛА

## ЛІСТ ВЯСКОВАМУ АСТРОЛАГУ

У гэтай спецыяльнай гародцы, у вечным шуме днём і ноччу трашчыць мой бедны гараскоп, Табою складзены аднойчы.

Ты мне па зорках гадаў, Што над бяскоўскаю хаткай. А тут — іншымі ўлік гадам, Свой зорак шлях, свае сваяцілы...

О, многія ты не ўлічыў, Мой пасівель дзед-астролог. Але ў мяне няма прычын Цябе судзіць за гэта строга.

І так мне шчасце адваліў — Усё, здаецца, большым трыба: Хаджу удзячы на зямлі Пад яркім сонцам, радным небам.

То ў людзі песню запущу, То загаруся нейкім лесам,

Як пакываеш, дзед-вясчун, Гуляеш бясаног па роскі! Не адножа, відаць падсек Ты акуніча на Міранцы. Паверыш, я б к табе ўцёк З адной кашуляю ў раны.

Ды столькі клопатаў, Сям'я. Не ступіш крок без абавязкаў Старэшты, сталею я, А справаў — вечно пад завязку.

І ўсё ж прыеду я не раз, Каб пагадаць з табой на зорках, Каб паўразаць пільна, зорка У нас такі імклівы час.

На фоне шрага неба Званіць залаціца вясеньі І крык жураўліны нема Да неба сінечы прасціць. Ён доўга яшчэ ў зеніце Пра іншыя фарбы мроіць. Нябачына ў небе ніці Завязалі яго з зямлёю.

О, як ты гаруеш, птушка, Усёш нябачным чынам, Хоць можах крылом разгужаць Халодны туман асені. У існую пору года Ты можах прабіцца хутка. А там — і край родны воддаць Пачнеш уяўляць на чутках. Іх будучы вятры, няйначай, Прывіночы з паўё радзімы Смай ма табе не ўбачыць Завейны наш зямлі.

Гусцеюць у небе хмары І знік журавель імкліва — Панёс родны кут, як мару, У колеры самым шчаслівым.

## ЗІМОВАЯ НОЧ

З першым снегам пасвятлелі вочы У зімовы непатройнай ночы, Так, здаецца б, крочэй я і крочэй На край свету — быў гэты край...

Вунь і зорка бліская усмешкай, Хоць вазьмі і саступі са сценкі, Запусці ў зорку першай снежкай І ў гары пачуеш званкі смех...

Я вялікі сёння летуценнік, Толькі хто гэта цяпер азіцні? Я адзін з уласным доўгім чынам, Як здаваў, гуляю па начы...

Мне адкрыўся б новы свет шырокі, Ходзіці і закаммернаці ўчыну.

Калі б побач тупацелі крокі І зоры ружавелі шчокі Любае, каханая мае...

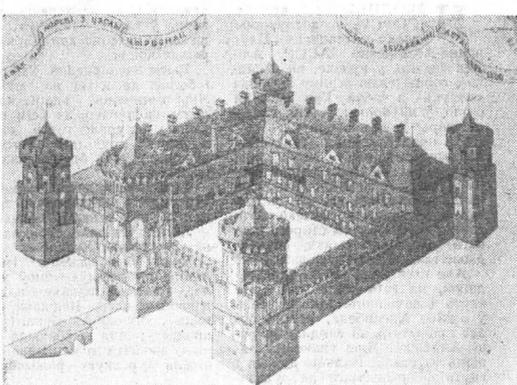
Недзе спіць... І першы снег не бачыць, Першы снег і мой парыв юначы, Можа ўпершыню такі гарачы Да зямлі, да неба, да яе...

Я ж скажы ёй многа чого маю: Паглядзі навокал, дарагая, Так бывае ў снежані І ў маі, Хіба можна ў ноч такую спаць!?

Да болі маці не глухі! А да тваіх... Любімы край, Я захварэў бы настальгіяй І ў тым кутку, што клічуць «рай».

Мяне цягнула б кожны вечар Да самых чыстых зораніц, Да беларускіх нашых рэчак, Што пачынаюцца з крыніц.

Да той нявядумай песні, Што ўсёды матчынай завуць Да тых сцягоў, што ў бітвах неслі Ва тым, узяўшы галаву.



Палаца-замаквы комплекс у Міры XV-XVI ст. ст. Агульны выгляд (аўтар праекта Г. Сакалова).

## 3 АМАК У МІР

Цяжка знайсці на Беларусі чалавека, які б не чытаў ці не чуў ад адных людзей пра гэты велічны помнік архітэктуры...

Нам невядома прозвішча аўтара праекта і дзакладны год пабудовы замка. Вядома толькі, што ў 1500 годзе замак з пачатковым вырашэннем у гатычным стылі, ужо існаваў. Фінансавы будаўніцтва маглі сярэдняй рукі Юры Іа...

У 1569 годзе Мір перайшоў да Радзівілаў нясвіжскай лініі. Ім валодалі і мазырыны ўладар Насіжыя Мікалай Радзівілаў Сіротка, і падканцлер Мікалай-Казімір, і канцлер Карл-Станіслаў, і ваявода «пане каханку», і іншыя.

Пры бліжнім знаёмстве з замка-палацавым комплексам можна ўбачыць, што будаваўся ён не адразу. Спачатку былі выведзены замаквы сцены, вежы і аднапавярховы будынак у паўднёва-заходняй частцы. У сярэдзіне XVI стагоддзя ў паўночным і ўсходнім бачках замка былі пабудаваны аднапавярховыя карпусы з падваламі. У канцы XVI ст., з пераездам у замак Мікалая Радзівілаў Сіроткі, гэты карпусы былі ўзатыты да трох паверхаў. Такім чынам, у канцы XVI стагоддзя замак агармаў планіроўку і знешні выгляд, характэрны для замка-палацавых пабудоваў таго часу.

Два разы — у 1655 і ў 1706 гадах — замак у Міры захопілі ішведы, прычым у апошні раз яго амаль поўнаццю спалілі. У 1794 годзе Мір быў асаджаны рускімі войскамі, і замак быў зноў моцна пашкоджаны.

Хоць асноўныя аб'ёмы былі збудаваны ў пераходны перыяд ад рэнесансу да класіцызму, замак знаходзіцца ў сённяшнім выглядзе ў пераходным стылі. На яго пераходны характар сведчаць не толькі характэрныя рысы, але і характэрныя рысы пераходнага стылю. Усё гэта дазваляе назваць замак пераходным. Або яшчэ горш да назваць архаічным, застылым, апашылым, асабліва відаль у зборніку «Вясна, хлопцы, вясна».

Сённяшні герой маладой прозы, як і дзіўна, не семнацігадовае вышукнік школы, нават не дваціцігадовае студэнт. У яго няма ўласцівага некалі і палярыдыкам французскага, нігілізму, імкнення ўсё перавярнуць і перарабіць на свой лад. Сённяшні малады пагруканы не абходзіць, абмяжвае і абмяжывае. Ён імкнецца ў першую чаргу перарабіць сабе, а не навакольных свет і іншых, знайсці сабе, сваё сапраднае месца ў жыцці. Перш за ўсё ён у сабе і ў іншых шукае тую якасць, якая дазваляе знойсці яму знойсці сваё месца ў жыцці, сярэд іншых людзей, знайсці душэўную раўнавагу, унутранае задавальненне. Малады герой выключна самарэалізацыя, паглыблены да сабе і самааналізацыя да сабе ў сапраўдным унутраным пошукі. Хаця, відаць, пошук гэты самаго сабе зацягнуты. Уроств дае падставы чакаць і патрабаваць больш моцнай сацыяльнай напуюненасці, грамадзянскага тэмперamentу.

## ЛІТАРАТУРА

Сённяшніх ідзе ад першаснага — простага жыцця людзей, сцвярджае звычайны, адвечны, выправаўны шматбакавы сацыяльнай практыкай народа маральна-этычныя ісціны. Выток яе жыццёвы... На жаль, на сённяшні дзень... толькі выток. Будзем спадзявацца, што з цягам часу яна набярэ пошты і шырыні, будзе называць абуральныя факты браманьерства, вызваліць свае прапаведніцкія барышчы з імі. Усё гэта робіць клуб папулярны, вызначае напрамкі яго работы. Па прапанове гледачоў клуб з поспехам прыцягвае размову на тэму «Бодым Заходнім Давінем — быць чыстымі». Письмы дапамагаюць весці лініі перадачы, расказваюць аб міжліч надаваў ахове прыроды, як ён любіць прыроду, як знаходзіў у ёй сілы і матывы для работы. Сканам, ішла гаворка пра «Асноўны закон аб лесе», падпісаны ўладзімірам Ільчыком Сявядомым. У час станаўлення Саветскай ўлады, і тут жа прыводзіць цікавы факт, як Ленін паўстаў супраць рашэння Маскоўскага гарадскога Савета аб вырубцы лясу ў Сакольніках, хоць у той час Маскоўскі патрэбна было лясу.

Такія перадачы клубу ачуць людзей быць сапраўднымі, ашчаднымі гаспадарамі ў прыродзе, леабранамі і сярбамі.

# ДУМАЮЧЫ АБ СПАДЧЫНЕ

Ездзілі Г. Сакалова і І. Савіні да літоўскіх архітэктараў, знаёмліліся з іх матэрыяламі, наведвалі замак у Тракай, вежу Гедыміна ў Віленю, замак у Каўнасе, замак у Вітэнах (1610 г.) і іншыя будынкі сярэднявечча.

На аснове ўсіх вывучаных матэрыялаў патрэбна было стварыць унікальны вобраз Мірскага замка, паказаць яго нацыянальны характар. Аўтары не пайшлі далей паказу знешняга выгляду замка і інтэр'ераў галоўных памяшканняў. Браўся час найбольшага росквіту замка — канец XVI стагоддзя. З тае прычыны, што другі і трэці паверхі ўзводзіліся ўжо значна пазней, ужо ў рэнесансным стылі, аўтары вырашылі гэтыя паверхі ў адпаведным стылі.

Асноўная задача, якую паставілі перад сабою мастакі, — прыстасаваць памяшканні замка да сучасных патрб. Справа ў тым, што замак знаходзіцца на 15 кіламетраў ад магістралі еўрапейскага значэння (шаха Мінска — Мінск — Брэст — Варшава — Берлін). Таму праект і прадугледжвае, каб замак быў выкарыстан перш за ўсё ў якасці гісторыка-мемарыяльнага музея. Але музея спецасаблівага — у большасці яго памяшканняў амаль не будзе такіх звычайных экспанатаў, як стэндзі, дыяграмы. Тут будзе «гаварыць» перш за ўсё архітэктура, жывапіс, мэбля.

Уявім сабе, што мы па вузкім цёмнай лесвіцы ўзводзім на другі паверх. З ніжнясцю адначаснаем вылікі, адукацыя ў жалеза дзверы і трапляем у сярэдніх памеру пакой. З вялікага, амаль у два чалавечыя росты анна («...а акне тым шкло французскае» — паднавае нам вопіс), падае рознакаляровае святло. На вокнах вітражы — у сярэдніх, геаметрычнага малянонну пералітэх, якія характэрны і для той эпохі і адначасна нагадваюць нам беларускую густа-чырвоную падлогу, выкладзеную керамічнымі пліткамі. Рознакаляровыя рэфлексы ляжаць на выбеленых сценах, на якіх развешаны старадаўнія баявыя сцягі, зброя XVI ст. Памяшканне перакрыта дзікімі драўлянымі бэлькамі-брусамі. Пад самай столлю праходзіць дэкаратыўны фрыз з гербамі найбольш магутных беларускіх феадалаў, якія былі ў сваяцтве з уладальнікамі замка.

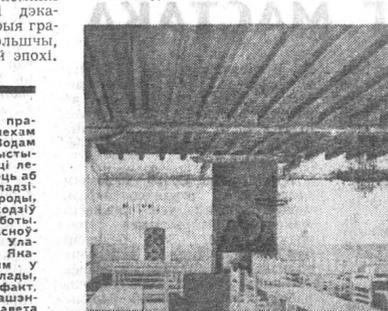
Гэтак — у дзвюх мемарыяльных залах. Тут размесціцца музейна-адукацыйны комплекс.

## Ю. КІМОВІЧ

архітэктар, навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.



Зала прыёмаў на 2-м паверсе. Сярэдзіна XVI ст. (аўтар праекта Г. Сакалова).



Банкетная зала на 3-м паверсе. (аўтар праекта І. Савіні).

Аўтарка, 17 лістапада 1970 года.

## Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

«Недзе там, за лесам, была вяска. Недзе там, за лесам, і перабасулінаю весела клякалі касавіцыя малаці; падмаючы па дарозе завалокаваны тасо піль, у лёгкім ранішнім тумане лямівым гуртам выплывалі за вёску каровы; над нечым садком, пераклікаючыся з багдэрым рэкам, голасна нуквала зянола. І ўсё ж недзе там было няяснае сіціна; і не дзе там, за лесам, жыло маё дзяцінства» (І. Кіровіч).

«Каторы раз, і перабасулінаю толькі думках, з далёкай старыны вартасю ў родную бацькаву хату» (В. Карамазав).

«Думка паехаць дамоў прыйшла нечакана, як бы выпадакова, і адразу затаяла ўсяго. І ўжо не было нічога другога, а толькі гэта няяснае, як далёкі страх, хваліна...» (А. Кудраўчэ).

«Памятны чарвёнымі ранкамі і пасівельным даўня ад горада, у незнаёмым мне пасёлку... Я хадзіў ляснымі ваколішчамі, нечым, што воскарнілі і знайшоў прытулак, дзе адбыду душой ад клопатаў, ад аднастайнай, як нуда, работы. Усю тлумную і такую доўгую зямлю я чакану гэтага лета, як святга» (М. Вышыньскі).

Прыклады можна браць, бадай, у кожнага маладога аўтара. Але дзесяці тут, у адносінах да роднага краю, у пазнаванні зямлі, бацькоў, у арганічным прылучэнні чалавека да прыроды, хавацца і этычны крытэрыі ацэнкі чалавека, яго грамадзянскага патэнтыва.

Бывалы рыбак з запісак В. Карамазова «Мне сіціца бой ласу...» гаворыць: «Слухай-ка... Прырода гультаёў не любіць. І падману не любіць. Тут яна вышэйшая за чалавека. Ты ёй толькі лаві, яна ідзе і нявучыць, як жыць. Лепшы навуцтва. Уто прыйдзе ў гэтага прэфесара курс навуці — той чалавек!»

Многія апавяданні маладых, з'яўляюцца іскравым сцягваннем гэтага тэзіса. Спраўды, перачытаючы першыя кніжкі і першыя творы, пастаянна адчуваеш зварот да прыроды і да вёскі. Сам-насам з прыродай чалавек становіцца шчырым, натуральным у сваёй сутнасці.

Аднак маладыя і ў роднай вёсцы, і ў адносінах да прыроды, і ў бяспарна дзіцяцтвае бачыць шмат супярэчнасцей, цяжкасцей. Дастаткова прычытаць хача б першы зборнік М. Капылючы «Сквозь жыўчы людзі». Герой апавядання «У ружовым тумане», «Сірата», «Хлеб» аднагоду аўтара, паказаны ў надзвычай цяжкай вадняны і першы паславаенны гадзі. Дзіцяцтва часта было суровым, бялітасным да чулага, спагадлівага розуму, да сарцы, якое веліка лёгка можа быць паранена. Але пісьменнік з вышэйшымі прышчэпачы гадю ў гэтых няякіх дзіцячых уражаннях знаходзіць штосці вызначальнае ў чалавеку, штосці істотнае. А менавіта ў тых абставінах чалавек у найбольшы ступені станаўіць самім сабою, раскрываў сапраўдную сваю існасць. Дзіцячя чула, уражліва памяць захавала усю непазрэднасць, эмацыянальнае выразнасць асобных фактаў і падзей тых цяжкіх гадю, а сённяшняя свядомасць вылучае ў іх асобнае, інакшэ ўважліва сугналі, чалавечы змест.

Складаная жыццёвая абставіна раскрывае ў іх складанасць чалавека, яго адносіны да жыцця, да іншых людзей.

У чарзе за хлебам хлапчука адушылі так, што ён страціў прытомнасць. Потым людзі клатала яму дапамагаюць «Хлеб». Чалавечы чэрствасць, эгаізм і сваянасць з'яўляюцца, па сутнасці, прычынай смерці хлопчыка («У ружовым тумане»). Разам з тым чулае, сардэчнасць неак узімаюць хлопчыка, надаюць яму слух, робяць дарослым («Сірата»).

Нямала супярэчлівага, складанага бачыць пісьменнікі ў феады залогі Віцебскага педагогічнага інстытута, старшыні савета тэлевізійнага клуба Анатоля Іванавіча Радзівілаўскага, асабліва з багатымі светам жыцця, птушка, рыб, што наслычаю наш край, разам з цікавым экскурсаводам пабываюць у гарах, сіварах, славуціх мясцінах вобласці.

Вось вазера Чыста — адно з тых вясельных, у якіх чыста і радзіна раёна. Лісістыя астравы сярэд вадзі, багата прыбярэжнай і вольна расліннасцю, асабліва азёрнага рэзку прыгажосць. Чыста прыгожае ў лясное надвор'е, любую пару года, Асабліва прынакнасць, інакшэ ў сумечны дні «абягна лета». Залатое ўражанне астравоў і прыбярэжнага, паўтараюць у аблачкі вясельных вадзі, інакшэ не забываюць уражанне. Па дарозе ў вырай тут адпачываюць кароды качак, паўночным чорнавокім гагары.

Але клуб не толькі прапагандае прыгажосць краю. На адным з

сучаснай вёсцы. А менавіта тут яны імкнучыся знайсці рэальнае паўвяджэнне, унутрана «падмацаванне» той сістэме духоўных каштоўнасцей, якая складалася ў іх і ўраджае інакшэ адзін аднаго. Ды вёска не тал, не тал адносіны да яе, ды і горад пусціў глыбокія каранні ў псіхалогію і свядомасць былога жыццяра вёскі.

Прыязджаючы ў вёску па закліку сэрца, спадзеючыся знайсці тут душэўнае заспакаенне, аднак на трымажныя пытанні часу, малады герой часта ўсё ж аказваецца адражанай сібай, не можа арганічна ўвайсці ў рытм вясновага жыцця. Гэтую псіхалагічную раздвоенасць, не вая ўсім да канца ўсвядомленую

## 3 ЖЫЦЦЁВЫХ ВЫТОКАЎ

маральную акрэсленасць маладога героя паказваў Капылючы ў апавяданні «Аборна на чамада-ле». У нечым падобны герою Капылючы і Адам з апавядання Вышыньскага «Вокны ўначы», «Слабодскага парламента» М. Пля, «Ліменскага сымтыка» В. Карамазова, лепшых нарысаў І. Кіровічыка...

Але звычайнае жыццё, проты героя таяць для пісьменніка небяспеку чыста мастацкага характара. Такое жыццё, таяць герою патрабуюць ад пісьменніка траўдывага паказу як глыбіннай сутнасці, так і асобных дэталей, падобна і ў праціненні і сутнасці падзей і фактаў, і ў пранікненні ў псіхалогію характараў, патрабуюць шырацы і стрыманасці аўтарскаго голасу. Інакш можна дайсці да ільічынаці, страці дыстанцыю паміж дзіцячым паэтычнасцю ўспрыняцця і дарослым аналізу, адзікі ў тоне самога апавядання. Гэта часам адчуваецца ў апавяданнях В. Карамазова. Або яшчэ горш да справіжніц, прастага, застыга, апашылым, асабліва відаль у зборніку «Вясна, хлопцы, вясна».

Сённяшні герой маладой прозы, як і дзіўна, не семнацігадовае вышукнік школы, нават не дваціцігадовае студэнт. У яго няма ўласцівага некалі і палярыдыкам французскага, нігілізму, імкнення ўсё перавярнуць і перарабіць на свой лад. Сённяшні малады пагруканы не абходзіць, абмяжвае і абмяжывае. Ён імкнецца ў першую чаргу перарабіць сабе, а не навакольных свет і іншых, знайсці сабе, сваё сапраднае месца ў жыцці. Перш за ўсё ён у сабе і ў іншых шукае тую якасць, якая дазваляе знойсці яму знойсці сваё месца ў жыцці, сярэд іншых людзей, знайсці душэўную раўнавагу, унутранае задавальненне. Малады герой выключна самарэалізацыя, паглыблены да сабе і самааналізацыя да сабе ў сапраўдным унутраным пошукі. Хаця, відаць, пошук гэты самаго сабе зацягнуты. Уроств дае падставы чакаць і патрабаваць больш моцнай сацыяльнай напуюненасці, грамадзянскага тэмперamentу.

ПЫТАННІ маралі і этыкі з'яўляюцца асноўным і дзікім філасофскім стрымнем сённяшняга разумення і асэнсавання рэчаіснасці літаратуры, асабліва маладой. У гэтым яе адметнасць, сучасная спецасаблівае, у гэтым яе сіла, але... у гэтым і слабасць. У гэтым ёсць небяспека драбнатом'я, спрашчэння жыцця і чалавечых характараў.

А што гэта так, што небяспека небеспасаданна, сведчаць асобныя апавяданні з кнігі І. Шальманава «Дзень пачаўся». Малады аўтар ведае жыццё рабочых. Любоўца, з паваягі напісаны ім вобразы рабочых, сялян, перадачы інакшэ рознага агаіста, чэрствага, бядушына чалавека ў апавяданні «Шальма», траўдыва раскрыты ўнутраны свет героя ў момант душэўнага пералому ў апавяданні «Дзень пачаўся». Але ў некаторых апавяданнях («Палікар», «Аборак», «Міргун і Залік») сцвярджаюць чалавечы чыстасці, бескаррысцінасці, высакароднасці проста канстатуюцца, наведваюцца.

У пачатку апавядання «Аборак» герой думае пра тое, што ўвільч, бескрайні вельіны ён не можа. «Ды такое мусіць, увільч проста не пад слух чалавечы. Бо чалавек прывільч ведаць канкротную вельчыню, ведаць усю яго нейкія граніцы. І гэтыя граніцы скоўваюць чалавечы. Скоўваюць яго дзеянні, думкі, мары, скоўваюць яго фантазію і нават жыццё». Докладуючы гэтае ўвогуле правільнае палажэнне, аўтар неак не думая пра межы чытацкага ўспрыняцця падзей і фактаў, апісваючы апастані, пра іх матэрыялку, унутраную перанаканнасць і траўдывасць. Чытаеці апавяданне пра снэрыяжыста, снупога машыніста Пацкецкага, вершы яго ўчынкам, бачым логіку яго павадзі, добра адчуваеці ў гэтым жыццёвы струмень твора. І разам развяска: Пацкецкі-пенсіонер свой вялікі дом з усёй маёмнасцю перадае пад дзіцяці сад. Чытаў да такой развясці не падрыхаваны. Хада разгорганя падзей яго да гэтага не падзодзіць, не параконвае ў неаб-



Сяргей Трахоўскі



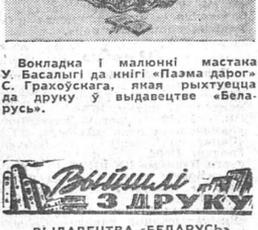
Пазна дарот



Вокладка і малюні мастака



Вокладка і малюні мастака



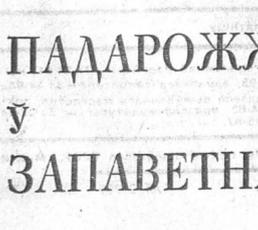
Вокладка і малюні мастака



Вокладка і малюні мастака



Вокладка і малюні мастака



Вокладка і малюні мастака

